

СТАНОВЛЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ОСНОВИ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано становлення та особливості інституційної основи антикорупційної політики України. Відзначено основні групи суб'єктів протидії корупції та характеристики, які повинні мати антикорупційні інституції. Зроблено аналіз функцій та діяльності робочих груп та комісій, діяльність яких у різні роки спрямовувалась на боротьбу та запобігання корупційним злочинам. Окремо здійснено вивчення діяльності Національного антикорупційного комітету та Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, а також завдань Міністерства юстиції України у сфері запобігання і протидії корупції. Наголошено на недостатній участі громадян у розробці та впровадженні заходів державної антикорупційної політики. Як перспективний напрямок для подальших наукових розвідок назване питання участі громадськості у заходах антикорупційної політики в постіндустріальному суспільстві.

Ключові слова: корупція, запобігання і протидія, антикорупційна політика, інституційна основа, постіндустріальне суспільство.

Береза А. Д. Особенности и становление институционной основы антикоррупционной политики Украины.

В статье проанализированы становление и особенности институциональной основы антикоррупционной политики Украины. Отмечены основные группы субъектов противодействия коррупции и характеристики, которыми должны обладать антикоррупционные институции. Сделан анализ функций и деятельности рабочих групп и комиссий, деятельность которых в разные года направлялась на борьбу и предотвращение коррупционных преступлений. Отдельно проведено изучение деятельности Национального антикоррупционного комитета и Правительственного уполномоченного по вопросам антикоррупционной политики, а также задачи Министерства юстиции Украины в сфере предотвращения и противодействия коррупции. Отмечено недостаточное участие граждан в разработке и внедрении мероприятий государственной антикоррупционной политики. В качестве перспективного направления для дальнейших научных исследований назван вопрос участия общественности в мероприятиях антикоррупционной политики в условиях становления постиндустриального общества.

Ключевые слова: коррупция, предотвращение и противодействие, антикоррупционная политика, институционная основа, постиндустриальное общество.

Bereza O. The Formation and Features of Institutional Basis of Anticorruption Policy of Ukraine.

In the article it is analyzed formation and features of the institutional basis of anticorruption policy of Ukraine. It is noted main groups of anticorruption activity and the characteristics that should have anticorruption institutions. It is made the analysis of functions and activities of working groups and committees activities of which were directed at combating and preventing corruption in different years. It is separately studied activity of the National Anticorruption committee and the Government agent for anticorruption policy and also tasks of the Ministry of justice of Ukraine in the sphere of preventing and counteracting corruption. It is emphasized on insufficient participation of citizens in development and implementation of anticorruption policy. As perspective direction for further scientific studies it is named the issue of activity of the society in anticorruption policy in the postindustrial society.

Keywords: corruption, preventing and counteraction, anticorruption policy, institutional basis, postindustrial society.

Криза безпеки засвідчила не спроможність правлячих еліт України здійснити максимально ефективно входження українського суспільства в постіндустріальну добу розвитку. Дискредитовані корупцією і втративши довіру з боку населення, владні кола нашої держави видаються абсолютно не спроможними здійснити запуск механізму самоочищення з метою власного самозбереження.

В українському суспільстві не відбувається зменшення рівня корупції, законотворча активність та прогресивність норм вітчизняного законодавства цілком нівелюється відсутністю практичних кроків та незадовільним станом розбудови інституційної основи державної політики щодо подолання корупції.

З огляду на зазначене вважаємо актуальним здійснити вивчення становлення інституційної основи вітчизняної антикорупційної політики з метою визначення її особливостей та можливих напрямів

подальшого вдосконалення.

Питанням антикорупційної політики присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема кандидат філософських наук Агафонова Т. П. зазначає, що сукупність інститутів, що утворюють ієрархізовану інституціональну систему, є необхідною умовою успішної боротьби або хоча б стримання корупції [1, с. 350]. Доктор юридичних наук М. І. Мельник зауважує, що ефективна протидія корупції можлива за умови створення та реалізації належної системи забезпечення протидії корупції, яка, має бути комплексом узгоджених і взаємопов'язаних заходів кадрового, інформаційно-аналітичного та іншого характеру, спрямованих на належне забезпечення практичної реалізації стратегічних завдань у сфері протидії корупції [2, с. 219]. Водночас доктор політичних наук Є. В. Невмержицький у своїх дослідженнях робить висновок, що рівні суб'єктів подолання корупції в Україні за умов неналежної взаємодії відповідальності, підпорядкованості і не чіткої правової визначеності функцій та обов'язків сьогодні не спрацьовують, їх діяльність не адекватна стану корупції у державі [3, с. 233]. В цьому аспекті пропонуємо звернути увагу на застереження доктора юридичних наук Нижник Н. Р., що суперечності, які існують сьогодні в суспільстві між потребою в розвинутих інститутах громадянського суспільства для реформування політичної системи на демократичній основі і слабким їх розвитком може через демократичні процедури при вмілому закулісному маніпулюванні ними, дозволити перекласти відповідальність з уряду, посадових осіб, тобто органів, що виконують управлінські функції влади на представницькі органи і навіть народ [4, с. 43].

У свою чергу доктор наук з державного управління В. М. Соловійов стверджує, що найважливішою проблемою, яка перешкоджає досягненню позитивних результатів, є неналежна координація діяльності антикорупційних інституцій, державних органів та громадських організацій [5, с. 311].

Один із засновників міжнародної організації «Трансперенсі інтернешнл» Джеремі Поуп пропонує для подолання корупції вживати узгоджений трьох цільовий підхід: попередження, покарання та освіта громадськості [6, с. 146]. Паралельно Тодор Тагарєв виділяє в контексті створення органів боротьби з корупцією два принципові підходи: забезпечення виконання та запобігання, де підхід, що базується на забезпеченні виконання заходів боротьби з корупцією, потребує відповідних дієздатних органів, а підхід, що базується на запобіганні - створення бюро з антикорупційної політики і процедур [7, с. 257].

Однак, не зважаючи на перелічені дослідження та значну кількість інших наукових робіт, питання інституційної основи антикорупційної політики України вивчається здебільшого в контексті окремих досліджень корупційної проблематики та розвитку вітчизняного антикорупційного законодавства. Саме недостатня вирішеність вказаної проблеми і зумовила необхідність вибору автором тематики дослідження даної статті.

Метою дослідження є визначення особливостей інституційної основи антикорупційної політики України. Для досягнення зазначеної мети було поставлено такі завдання: проаналізувати становлення основних антикорупційних інституцій України, здійснити аналіз цілей їх утворення, завдань та повноважень, а також з'ясувати можливі напрями удосконалення в цілому інституційної основи антикорупційної політики України.

Рецепт одужання суспільства та держави від корупції відомий і в загальному вигляді може зводиться до звільнення з-під олігархічних кіл та очищення сфери державного управління від корумпованих посадовців, структур і механізмів ведення незаконного бізнесу, а також до запровадження принципу верховенства закону [7, с. 13].

Однак в умовах постіндустріального суспільства сутність корупції перестає зводитися до банального хабарництва або відкотів. Сучасні корупційні схеми еволюціонували в корупційні мережі, в які ангажуються на умовах «підряду» державні чиновники, співробітники правоохоронних органів, судді та представники приватного сектора. Ускладнення сутності корупції обтяжує завдання для звичайних правоохоронних та судових органів, яким стає важче виявити та покарати винуватців у корупційних діяннях [6, с. 135]. Саме у зв'язку з цим Конвенція ООН проти корупції вимагає наявності двох типів антикорупційних інституцій: органу або органів, що запобігають корупції; органу, органів або особи, які спеціалізуються на боротьбі проти корупції за допомогою правоохоронних заходів [8, с. 86, 106].

Мельник М. І. у своїх дослідженнях пропонує поділяти суб'єктів протидії корупції на такі основні групи: визначення і забезпечення реалізації антикорупційної політики; законодавчого забезпечення; безпосередньої правоохоронної діяльності; здійснення правосуддя; запобігання; координації; контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів протидії корупції; поновлення законних прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, усунення наслідків корупційних діянь; фінансового, матеріально-технічного, інформаційного, науково-методичного та іншого забезпечення [2, с. 220].

Вбачається, що використання подібного поділу суб'єктів протидії корупції при розбудові в Україні інституційної основи антикорупційної політики в підсумку призвело до появи великої кількості спеціальних суб'єктів із протидії корупції, повноваження яких подекуди визначено нечітко, що негативно позначається як на їх роботі, так і на ефективності протидії корупції у цілому [5, с. 311].

На нашу думку слід погодитись, що антикорупційним інституціям повинні бути притаманні наступні характеристики: *постійність, функціональна диференціація, цілісність, нормативність, міцність* [1, с. 350 – 351]:

В аспекті зазначеного пропонуємо більш детально проаналізувати хронологію становлення інституційної основи в Україні, початком розбудови якої стало створення відповідно до Постанови Верховної Ради України від 19.12.1992 № 2894-ХІІ Тимчасової депутатської комісії ВРУ з питань боротьби з організованою злочинністю, корупцією і хабарництвом. Вказана Комісія по суті стала першою в Україні антикорупційною інституцією, якій було доручено: у своєму складі створити слідчу групу для перевірки виконання відповідних законів у системі правоохоронних органів і судах та розробити відповідне положення [5, с. 311].

Однак вже через півроку 30 червня 1993 року Верховна Рада України Постановою № 3342-ХХІІ «Про порядок введення в дію Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» створила постійну Комісію ВРУ з питань боротьби з корупцією і організованою злочинністю, після затвердження складу якої припинялася діяльність вище зазначеної Тимчасової депутатської комісії.

Законом України від 30.06.1993 № 3341-ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» було врегульовано правові та організаційні засади у сфері боротьби з організованою злочинністю та визначено систему державних та спеціальних органів, діяльність яких спрямовувалася на протидію організованим злочинності й корупції. Крім того, на виконання вказаного Закону України та виходячи з надзвичайно важливого значення дальшого посилення боротьби з найбільш небезпечними організованими формами злочинної діяльності 26 листопада 1993 року було видано Указ Президента України № 561/93, яким при Президентові України створювався Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю.

Відповідно до покладених завдань у сфері боротьби з корупцією і організованою злочинністю Координаційний комітет: координував заходи; розробляв рекомендації; організовував співробітництво з відповідними органами іноземних держав та міжнародними організаціями; готував та вносив на розгляд Президента України щорічні і спеціальні доповіді; взаємодіяв з комітетами ВРУ, Уповноваженим ВРУ з прав людини, Радою національної безпеки і оборони України, органами виконавчої влади; керував Міжвідомчим науково-дослідним центром з проблем боротьби з організованою злочинністю; надавав методичну допомогу; інформував населення про заходи, що вживалися Президентом України [9].

5 жовтня 1995 року було прийнято Закон України № 356/95-ВР «Про боротьбу з корупцією», згідно зі статтею 4 якого органами, що ведуть боротьбу з корупцією були визначені відповідні підрозділи: МВС, податкової міліції, СБУ, органів прокуратури України, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України [10]. Також зазначеним Законом законодавець поклав завдання щодо нагляду за виконанням антикорупційного законодавства на Генерального прокурора України, а контроль на – ВРУ, зокрема на Комітет з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією [10].

Координаційний комітет по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю при Президентові України було ліквідовано у 2005 році Указом Президента України від 08.02.2005 № 208/2005, а його функції, фінансове та матеріально-технічне забезпечення були передані РНБО України, яка 25 листопада 2005 року ухвалила рішення про утворення *Міжвідомчої комісії РНБО України з комплексного вирішення проблем у сфері боротьби з корупцією*, уведене в дію Указом Президента України від 28.12.2005 р. № 1865/2005. Основними завданнями Комісії були визначені: аналіз стану корупції в державі, підготовки пропозицій і рекомендацій щодо вироблення політичних, організаційних та інших заходів з метою поліпшення координації діяльності органів державної влади у цій сфері [11]. Утім через те, що зазначена Комісія не була наділена необхідними повноваженнями, в тому числі правоохоронними, виконання покладених на неї функцій фактично було формальним і не справляло суттєвого впливу на покращення стану корумпованості в українському суспільстві [5, с. 313].

Збільшенню кількості правових колізій в інституційній основі антикорупційної політики України сприяв Указ Президента України від 17 квітня 2008 року № 370/2008 «Про Міжвідомчу робочу групу з питань протидії корупції». Особливість діяльності Міжвідомчої робочої групи полягала в тому, що напрацьовані нею пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань запобігання та протидії корупції направлялися безпосередньо на розгляд Главі Державі, проте її рішення мали виключно

рекомендаційний характер. Зрештою на підставі появи плутанини у діяльності антикорупційних інституцій СБУ, РНБОУ, ГПУ, МВС, АПУ та інших державних органів Указом Президента України від 2 квітня 2010 року № 482/2010 «Про ліквідацію Міжвідомчої робочої групи з питань протидії корупції» Міжвідомчу робочу групу було ліквідовано.

Слід звернути увагу, що паралельно із діями, реалізованими Президентом щодо створення інституційної основи антикорупційної політики, Кабінетом Міністрів України також вживалися відповідні заходи. Так, 4 червня 2008 року постановою КМУ № 532 «Деякі питання реалізації державної антикорупційної політики» було введено посаду Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики, до компетенції якого у сфері боротьби з корупцією, зокрема було віднесено: розробка пропозицій щодо визначення основних напрямів, здійснення відповідних заходів, реалізація антикорупційної стратегії, координація діяльності центральних органів виконавчої влади, проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів, забезпечення ефективної взаємодії з центральними і місцевими органами державної влади, підприємствами, установами та організаціями, об'єднаннями громадян, участь у співпраці України з ГРЕКО, іншими міжнародними організаціями, формування громадської ради та забезпечення її діяльності, забезпечення інформування громадськості та у разі потреби Президента України, ВРУ та КМУ, узагальнення інформації й подання щорічного звіту КМУ та його оприлюднення [12].

Вважаємо, що кроком, який аж ніяк не сприяв послідовності та структурованості інституційної основи антикорупційної політики нашої держави, стала ліквідація після ухвалення у 2011 році Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» посади Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики [13]. Тим більше, що 11 липня 2013 року постановою КМУ № 484 «Питання Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики» вказана посада знову була запроваджена. Крім того, 4 вересня 2013 року Уряд своєю постановою № 706 «Питання запобігання та виявлення корупції» постановив керівникам органам виконавчої та місцевої влади утворити (визначити) та забезпечити функціонування підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції [14]. Однак Соловійов В.М. звертає увагу, що аналіз діяльності вказаних підрозділів свідчить про концентрацію їх діяльності на заходах загального характеру [5, с. 317 – 318], у той час як згідно із вказаною Постановою їх зусилля повинні спрямовуватися на: розробку, проведення та контроль антикорупційних заходів; визначення та протидію конфлікту інтересів, а також встановлення існування корупційних ризиків, розробку пропозицій, спрямованих на їх усунення; інформування керівника та правоохоронні органи про випадки злочинів корупційного характеру в т.ч. за результатами перевірок декларацій; ведення обліку працівників, притягнутих до відповідальності за корупційними статтями; взаємодію з підрозділами з питань запобігання та виявлення корупції державних та місцевих органів, підприємств, установ та організацій, спеціально уповноваженими суб'єктами у сфері протидії корупції; розгляд повідомлень про причетність працівників до злочинів корупційного характеру [14].

Отже бачимо, що поступово в Україні мала бути створена система органів, які поряд із спеціальними правоохоронними відомствами, несли б відповідальність за стан виявлення та знешкодження корупції у своєму внутрішньому середовищі [3, с. 252].

Сучасна інституційна основа антикорупційної політики України щодо втілення заходів відповідного спрямування базується на положеннях Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», в якому законодавцем суб'єктів здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, поділено на наступні групи: Президент, Верховна Рада та органи юстиції України; органи державної влади, що спрямовуються й координуються Урядом України; спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики, утворений Президентом України; органи прокуратури, спеціальні підрозділи МВС та СБ України; уповноважені підрозділи органів державної та місцевої влади, підприємств, установ та ін., а також громадяни і їх об'єднання (за згодою); посадові і службові особи державних та місцевих органів, а також приватних юридичних осіб і їх структурних підрозділів [15].

У 2010 році шляхом видання Указу Президента України від 26.02.2010 № 275/2010 була зроблена чергова спроба кардинального поліпшення ситуації у сфері боротьби з корупцією, яка втілилась у створення при Президентові України Національного антикорупційного комітету (далі НАК) в якості консультативно-дорадчого органу. Проте знову ж таки змушені констатувати, що на практиці НАК не став ефективним механізмом формування та контролю державної антикорупційної політики, оскільки з червня 2011 року не було проведено жодного його засідання, до того ж, з огляду на кричущу ситуацію з корупцією в українському суспільстві його створення не забезпечило досягнення найголовнішої мети антикорупційної політики. Вважаємо, що однією з ключових причин неефективності НАК стала відсутність незалежності у його діяльності. З цього приводу в GRECO, зазначають, що критично важливим для ефективності НАК є його фактичний склад, в якому повинен бути належним чином

забезпечений баланс між широким колом органів державної влади та представниками громадянського суспільства [16].

Окремо слід звернути увагу, що у 2011 році згідно з Указом Президента України від 05.10.2011 р. № 964 «Про першочергові заходи з реалізації Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» функції спеціально уповноваженого органу з питань антикорупційної політики було покладено на Міністерство юстиції України. Крім того, відповідно до Паспорта Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки Міністерство юстиції України є її державним замовником, а міністр юстиції – керівником програми [17]. У поєднанні з вказаним Указом Президента України зазначене передбачало, що Мінюст як тимчасово спеціально уповноважений орган з питань антикорупційної політики забезпечуватиме: координацію діяльності органів виконавчої влади щодо реалізації антикорупційної стратегії; формування та ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; інформування громадськості про заходи щодо запобігання і протидії корупції; здійснення міжнародно-правового співробітництва з питань антикорупційної політики.

Зрозуміло, що після відновлення у 2013 році посади Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики його повноваження почали певним чином дублювати й навіть накладатися на відповідну компетенцію Мін'юсту в антикорупційній сфері. Саме тому у 2014 році Указом Президента України від 05.06.2014 № 499/2014 «Про внесення зміни до Указу Президента України від 5 жовтня 2011 року № 964» перед КМУ поставлено завдання вжити заходів щодо розмежування в установленому порядку повноважень Міністерства юстиції України та Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики у сфері реалізації антикорупційної політики [18].

Найостаннішим кроком у напрямі впорядкування інституційної основи вітчизняної антикорупційної політики стало прийняття Парламентом 13 травня 2014 року Закону України від № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації ЄС візового режиму для України», яким, зокрема народні депутати підтримали чітке розмежування компетенції правоохоронних органів, відповідальних за боротьбу з корупцією, виключивши повноваження органів доходів і зборів та Військової служби правопорядку у ЗСУ щодо складання протоколів про адміністративні корупційні правопорушення [19].

Звісно, що ухвалення вказаного Закону та інших нормативно-правових актів євроінтеграційного змісту створює основу для реалізації цивілізаційних устремлень України, проте характер процесів, що відбуваються в українському суспільстві вимагає радикальних змін змісту діяльності державної влади, функцій державного управління та процесуальних аспектів державно-управлінських відносин [4, с. 44 – 45]. До того ж забезпечити необхідний результат у здолатті корупції неможливо лише за рахунок удосконалення законодавства, оскільки явище корупції по суті є показником неефективної роботи, зокрема антикорупційних інституцій і системи державного управління в цілому.

Серед особливостей формування інституційної основи антикорупційної політики України можна виділити постійне утворення та ліквідацію численних антикорупційних комісій та комітетів з різним статусом та підпорядкуванням, діяльність яких в основному зводилась до консультативно-дорадчих функцій та обмежувалася відомчими інтересами. В результаті у вітчизняній антикорупційній політиці спостерігається декларування намірів боротьби з корупцією у відповідних програмах, концепціях і стратегіях, однак на практиці відсутня реальна політична воля та ефективна робота антикорупційних інституцій.

Сьогодні на хвилі піднесення національної свідомості відзначається наявність на найвищому політичному рівні стійкої волі щодо безкомпромісної боротьби з корупцією, втім у подальшому така політична воля має спиратися на чітко скоординовану інституційну основу антикорупційної політики держави, в якій мають бути збалансовані інтереси державного та приватного секторів, а також громадян України.

Наслідком високого рівня корупції в Україні стала зневіра людей у справедливість держави, правоохоронної та судової систем. У нашій державі громадяни делегують надзвичайно великий обсяг своїх повноважень державним органам, віддаючи перевагу критиці їх діяльності з позицій «моралі». Така критика підміняє фактичну участь в роботі антикорупційних інституцій громадян, які, опановуючи технологічні досягнення постіндустріального й інформаційного суспільств, повинні спрямовувати їх на реалізацію громадських ініціатив щодо підвищення результативності запобігання, виявлення та подолання корупційних проявів у сфері державного управління.

Отже перспективним напрямом для подальших наукових розвідок вважаємо дослідження питання участі громадськості у заходах антикорупційної політики в умовах становлення постіндустріального суспільства.

Список використаних джерел:

1. Агафонова Т. П. Злоупотребления публичной властью и антикоррупционная политика в современной России: монография / Т. П. Агафонова, И. А. Гдалевич, А. Ю. Мамычев, А. Ю. Мордовцев. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 432 с.
2. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії). Монографія / М. І. Мельник. – К.: Юридична думка, 2004. – 400 с.
3. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: Монографія / Є. В. Невмержицький. – К.: КНТ, 2008. – 368 с.
4. Нижник Н. Р. Теоретичні аспекти державного управління : [монографія] / Н. Р. Нижник, С. П. Мосов. – Чернівці : Технодрук, 2011. – 248 с.
5. Соловійов В. М. Запобігання і протидія корупції в державному управлінні України : монографія / В. М. Соловійов. – К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2012. – 508 с.
6. Поуп Дж. Боротьба з корупцією : елементи системи державної невідкупності / Дж. Поуп. – Рівне: ТОВ «Планета-друк», 2011. – 488 с.
7. Тагарєв Т. Виховання доброчесності та боротьба з корупцією в оборонному секторі. Збірник прикладів (компендіум) позитивного досвіду / [Тодор Тагарєв [та ін.] // Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами. – Київ: Defense Express Group, 2010 – 383 с.
8. Міжнародно-правові акти у сфері протидії корупції: Збірник документів. Пер. з іноз. мов / Заг. ред. В. М. Литвина. – К.: Парламентське вид-во, 2012. – 624 с.
9. Про заходи щодо дальшого вдосконалення діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президентові України [Указ Президента України від 24 бер. 2004 р. № 362/2004 (Указ втратив чинність на підставі Указу № 208/2005 від 8 лют. 2005 р.)] // Офіц. вісник України. – 2004. – 9 квіт. (№ 12). – С. 69.
10. Про боротьбу з корупцією [Закон України від 5 жов. 1995 р. № 356/95-ВР (Закон втратив чинність на підставі Закону № 1506-VI від 11 черв. 2009 р.)] // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – 22 серп. (№ 34). – Ст. 266.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 року «Про утворення Міжвідомчої комісії Ради національної безпеки і оборони України з комплексного вирішення проблем у сфері боротьби з корупцією» [Указ Президента України від 28 груд. 2005 р. № 1865/2005] // Офіц. вісник України. – 2006. – 11 січ. (№ 52). – С. 311.
12. Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики [постанова Кабінету Міністрів України від 24 квіт. 2009 р. № 410 (постанова втратила чинність на підставі постанови КМ № 1126 від 2 лис. 2011 р.)] // Офіц. вісник України. – 2009. – 15 трав. (№ 33). – С.76.
13. Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України [Постанова Кабінету Міністрів України від 2 лис. 2011 р. № 1126] // Офіц. вісник України. – 2011. – 11 лис. (№ 85). – С. 46.
14. Питання запобігання та виявлення корупції [Постанова Кабінету Міністрів України від 4 вер. 2013 р. № 706] // Офіц. вісник України. - 2013. – 11 жовт. (№ 76). – С. 261.
15. Про засади запобігання і протидії корупції [Закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3206-IV] // Офіц. вісник України. – 2011. – 20 черв. (№ 44). – С. 9.
16. Четвертий додатковий звіт про виконання рекомендацій Україною за результатами Спільних Першого і Другого раундів оцінювання, затверджений на 63-му пленарному засіданні GRECO: [Електронний ресурс] // М-во юстиції України: офіц. веб-сайт. – 2014. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/anti_corruption_grecorep.
17. Про затвердження Державної програми щодо запобігання і протидії корупції на 2011-2015 роки [Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лис. 2011 р. № 1240] // Офіц. вісник України. – 2011. – 12 груд. (№ 94). – С.128.
18. Про внесення зміни до Указу Президента України від 5 жовтня 2011 року № 964 [Указ Президента України від 5 чер. 2014 р. № 499/2014] // Офіц. вісник України. – 2014. – 20 чер. (№ 47). – С. 22.
19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму

для України [Закон України від 13 трав. 2014 р. № 1261-VII] // Відом. Верхов. Ради України. – 2014. – 11 лип. (№ 28). – Ст. 2253.

** Береза Олександр Дмитрович – аспірант кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентові України, державний експерт Апарату Ради національної безпеки і оборони України.*